

The Teacher and the Teaching Profession
Учителят и учителската професия

ПРОФЕСИОНАЛНО-ЛИЧНОСТНИЯТ ПРОФИЛ НА СЪВРЕМЕННИЯ УЧИТЕЛ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СТУДЕНТИТЕ

Снежана Янакиева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В настоящия материал е направен съпоставителен анализ на мненията на студенти, избрали педагогически профил, и основните професионално необходими характеристики, функции, компетентности на съвременния учител, формулирани в резултат на научни изследвания. За целта е представен фрагмент от семинарно занятие, посветено на проблема. Анализът на представените тук виждания насочва към няколко извода:

- има много голяма степен на приближаване между мненията на специалистите и на студентите по проблема, макар и изказани с различен език;
- студентите придават голямата тежест на чисто *личностните характеристики* на учителя – справедливост, уравновесеност, положителна нагласа към ученика;
- друга характерна особеност е, че посочвайки значимите компетентности, студентите са разкрили и противоположните на професията характеристики.

Keywords: teachers' job, professional competence, professional skills and values, students

Едва ли е нужно да се доказва ролята и влиянието на съвременния учител за развитието на детската личност. Въпреки множеството хипотези за бъдещето на учителската професия, училището като институция, образователната система, задълбоченият научен анализ и здравият разум не допускат варианта, че идва времето, когато обществото няма да се нуждае от учители, училища, организирани системи за образование. Но въпросът за перманентното изследване, преосмисляне и обновяване на познанията ни за професионалните компетентности и личностни характеристики на съвременния учител остава неразрешен задоволително. От него зависи до голяма степен и професионалната подготовка на бъдещите педагози. Обезпокоителен е и фактът, че по статистически данни само около 3% от учителите у нас са на възраст до 30 години и голяма част от тях напускат професията, преди да е завършила адаптацията към нея. Една от възможните причини за това е недостатъчното познаване

на особеностите на педагогическата професия, което води до нереалистични очаквания и съответно – разочарования.

В настоящия материал ще бъде направен съпоставителен анализ на мненията на студенти, избрали педагогически профил, и основните професионално необходими характеристики, функции, компетентности, формулирани в резултат на научни изследвания. В проучването участват 67 студенти от ГГФ (специалност „География“ – I курс) и ФКНФ (специалности „Кореистика“, „Индология“, „Тюркология“, „Китаистика“ – II курс) на СУ, които изучават *Педагогика* като част от подготовката за придобиване на педагогическа правоспособност. Данните не претендират за представителност и няма да се подлагат на статистически анализ, а служат само за проследяване на някои тенденции по проблема.

В текста професионалният профил се разглежда като понятие, съчетаващо както обективните изисквания и противоположания към професионалиста, така и неговия уникален личностен „принос“, личностни особености при изпълнението на професионалните дейности. Така професионалният профил придобива и стандартизиран, и уникален вид. Това означава, че за създаването му е необходимо:

1. Да са ясно дефинирани основните изисквания, параметри на дейността. Според И. Петкова те включват (Петкова, 2012):

- професионалните способности и компетенции, индивидуалния работен стил;
- професионалните функции и професионалните роли, в които „влиза“ специалистът;
- характеристики, резултат от спецификата на професията и работното място.

2. Те да се съчетаят с личностните характеристики, особености, опит при конкретния професионалист.

Основните въпроси, които представляват интерес във връзка с поставения проблем и които ще очертаят някои особености в професионално-личностния профил на съвременния учител, са:

- Как бъдещите педагози си представят съвременния учител (очаквания, компетенции, професионално-значими характеристики)?
- Какви са функциите, компетенциите, професионалнозначимите характеристики на съвременния педагог (учител, възпитател и др.) според специалистите в областта?
- Доколко има приближаване между тях?

За целта бе използвано едно от заключителните занятия през настоящата академична учебна година, което е посветено на педагогическата професия – „Професионално-личностен профил на съвременния учител“. Тук ще бъде представена една част от него. Основният акцент се поставя на връзката лич-

ност – професия, която е характерна и за всяка друга помагаща професия – *човек участва с цялата си личност*. Личността на педагога въздейства, формира, развива, внушава, задава модели на поведение, независимо от желанието и степента на осъзнаване на този факт.

Организация на фрагмент от учебното занятие:

1. Групова работа (до 5 човека в малка група) за достигане до консенсус по задачата „Основни характеристики на съвременния учител (функции, роли, необходими личностни качества и др.)“;

– работа в малките групи – обсъждане, записване на постер на приетите от групата идеи;

– представяне на решенията на всяка група пред останалите;

– търсене, коментиране и отбелязване на общите моменти.

2. Представяне от преподавателя на (тук ще бъде посочван само по един пример):

– *основните функции* на педагога – комуникативна, организаторска, познавателна, конструктивна (по Н. Кузмина), обогатени със съвременните идеи за учителя като медиатор, модератор и др. (Мерджанова, 2010 и др.);

– *основните компетенции* съобразно европейски и национални документи¹⁾, където са посочени следните изисквания:

– всички учители трябва да имат висше образование (и съответна диплома), което да дава:

А) знания по предмета, който ще се преподава;

Б) педагогически познания;

В) умения и компетентности за ръководене и подкрепа на учащите;

Г) разбиране за социалното и културното измерение на образованието

– това е професия на учещи през целия живот;

– това е мобилна професия;

– това е професия, базирана на партньорството.

– *професионално-значими качества*, формулирани в резултат на български изследвания по проблема – педагогическа общителност с елементи на емпатия, педагогическа наблюдателност, емоционална устойчивост, педагогическо творчество (Жекова и др., 1993);

– *основни характеристики* на специалиста от *помагащите професии* (Карл Роджърс, 1994) – конгруентност (откритост, автентичност, искреност), безусловно приемане на другия, емпатия.

3. Групово обсъждане на съвпаденията, сходните формулировки, различията.

4. Обобщение относно професионално-личностния профил на съвременния учител.

Резултати

Обобщавайки мнението на различните групи студенти, се оформиха следните клъстери, представени в низходящ ред според честотата на тяхното посочване:

– *обективност, безпристрастност* (в оценяването, в отношението си към учениците), *справедливост*;

– *добронамереност, положително отношение, обич към децата* – работата с деца, общуването с млади хора да не затруднява педагога, а да намира радост в нея;

– *уравновесеност, самоконтрол* (в критични ситуации да запазва спокойствие, да не пренася личните си проблеми в класната стая, да не създава излишно напрежение у учениците);

– *мотивиране*

а) *на учениците*: за ефективна работа, събуждане на интерес към различни области на човешкото познание, вдъхновяване за откриване на неизвестни полета за младите хора;

б) *самият учител* да е мотивиран за педагогическа дейност (да не идва в училище само за да си „вземе часовете“, да обича професията си);

– *ерудитаност, научна компетентност*;

– *комуникативност, насърчаващ откритата комуникация*;

– *с индивидуален подход* към всеки ученик – познаване на особеностите на ученика и оказване на подходящ тип подкрепа, насърчаване на всяко усилие;

– *креативност, иновативност* – по отношение на представянето на учебното съдържание, новите технологии, иновациите в световното образование и същевременно поощряване творческото мислене на учениците;

– *организираност, енергичност* и др.

Изводи

Едва ли е необходимо в случая да се посочват всички идеи на студентите за професионалния облик на съвременния педагог. Анализът на представените тук виждания насочва към няколко извода.

1. Има много голяма степен на приближаване между мненията на специалистите и на студентите по проблема, макар и изказани с различен език. Това създава добра основа за бъдещо развитие у тях на професионално-личностен профил на съвременен учител.

2. Това, което прави впечатление, е голямата значимост в съзнанието на студентите на чисто *личностните характеристики* – справедливост, уравновесеност, положителна нагласа към ученика.

3. Друга характерна особеност е, че посочвайки значимите компетентности, студентите са разкрили и противоположните на професията характеристики. Дори техните първоначални формулировки започват с отрицателните

черти и след това с позитивните и необходими характеристики за съвременния педагог. Явно, все още спомените от училищните години и негативните примери на техни учители са много силни.

При коментирането на данните трябва да се има пред вид фактът, че студентите са в началото на професионалната си подготовка и някои специалности все още не са изучавали учебната дисциплина *Педагогическа психология*, не са провеждали и обсъждали практически занятия в училище и т.н.

Всяка професия изисква от хората, които я упражняват, специфични компетенции и определени личностни качества. И ако те по една или друга причина не могат да отговорят на изискванията на професията, започва да се натрупва вътрешно напрежение, неудовлетвореност, стрес. В крайна сметка, последиците от този дисонанс могат да бъдат тежки както за собственото физическо и психично здраве, така и за околните (в случая колегите, учениците, родителите). Поради това е от съществено значение бъдещите педагози да имат точна и реалистична представа за професията и за своето успешно „вписване“ в нея.

БЕЛЕЖКИ

1. Европейски принципи за учителска професия – В:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0392:BG:NOT#top> – Посетено на 21.05.2013.

ЛИТЕРАТУРА

Жекова, С. и др. (1992). *Проблеми на професионалния труд и личност на учителя*. Бургас: Novissima verba.

Мерджанова, Я. (2010). Трансформация на ключовите компетентности на съвременния учител в контекста на социалното взаимодействие. *Стратегии на образователната и научната политика*, XVIII/3.

Петкова, И. (2012). *Подготовка и квалификация на българския учител*. София: Св. Климент Охридски.

Роджерс, К. (1994). *Взгляд на психотерапию. Становление человека*. Москва: Прогресс.

REFERENCES

Zhekova, S. i dr. (1992). *Problemi na profesionalniya trud i lichnost na uchitelya*. Burgas: Novissima verba.

Merdzhanova, Ya. (2010). Transformatsiya na klyuchovite kompetentnosti na savremenniya uchitel v konteksta na sotsialnoto vzaimodeystvie. *Strategii na obrazovatel'nata i nauchnata politika*, XVIII/3.

- Petkova, I. (2012). *Podgotovka i kvalifikatsiya na balgarskiya uchitel*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski.
- Rodzher, K. (1994). *Vzglyad na psihoterapiyu. Stanovlenie cheloveka*. Moskva: Progress.

PROFESSIONAL AND PERSONAL PROFILE OF THE MODERN TEACHER THROUGH THE EYES OF STUDENTS

Abstract. This material makes a comparative analysis of opinions of students chose pedagogical profile and key professional characteristics necessary functions of modern teacher competencies, formulated as a result of research. For this purpose is represented fragment seminar session devoted to the issue. The analysis of the views presented here points to several conclusions:

- There is a large degree of approximation between the opinions of experts and students on the issue, though expressed in different language.
- Students give great weight to the purely personal characteristics of the teacher – fairness, balance, positive attitude towards students.
- Another characteristic is that, indicating significant competencies students have discovered and contraindications of the profession characteristics.

Dr. Snezhana Yanakieva, Assoc. Prof.

Faculty of Education

University of Sofia

Sofia, Bulgaria

E-mail: sn.yanakieva@gmail.com